

Continetti, Matthew, 2022. *The Right: The Hundred-Year War for American Conservatism*. New York: Basic Books.

Anmälan av Benny Carlson

Det kan inte ha undgått någon att USA drabbats av en mental växthuseffekt. Den politiska hettan är besvärande, debattklimatet minner om röt månad och giftalgerna sipprar ut i omvärlden. Mot den bakgrunden är det intressant att följa den amerikanska högerens långsiktiga utveckling för att få perspektiv på hur det har kunnat gå så illa. Det finns förvisso redan en sådan litteratur, även på svenska. Jag tänker främst på Martin Gelins *Den amerikanska högern* (2012) som kom före Trumps populistrevolt; högerpopulismen i allmänhet och trumpismen i synnerhet behandlas i Gelins och Erik Åsards *Hotet mot demokratin* (2019) och Åsards *Med lögnen som vapen* (2020) samt i flera uppsatser i *Statsvetenskaplig tidskrifts* specialnummer (nr 4 2021) om tillståndet i den amerikanska demokratin.

Nu föreligger en redogörelse skriven av en insider: *The Right: The Hundred-Year War for American Conservatism*. Författaren, Matthew Continetti, är en ung (drygt 40 år) journalist och "senior fellow" vid American Enterprise Institute. Continetti redogör (s. 5) om sig bör för sin ambition – att fokusera på skribenter "who set in motion the interplay of ideas and institutions, of ideology and politics" – och ställer en fundamental fråga:

My framework is the endless competition and occasional collaboration between populism and elitism. Is the American Right the party of insiders or outsiders?

För att förstå den amerikanska högern av i dag måste man alltså, menar Continetti, gå hundra år tillbaka i tiden. Före första världskriget hade de republikanska presidenterna Theodore Roosevelt och William Howard Taft verkat i den progressiva erans anda. Warren Harding och Calvin Coolidge ville efter krigets prövningar återföra Amerika till "normalitet" med begränsad stat, ekonomisk tillväxt och inrikes fokus. Den populism som frodades tog sig främst uttryck i Ku Klux Klan. Så kom de båda katastrofer som omintetgjorde de republikanska löftena: den stora depressionen och andra världskriget. Under depressionen gjorde sig diverse populister bemärkta: den katolske prästen fader Coughlin med sina radioprogram, guvernören och därefter senatoren Huey Long

Benny Carlson är professor emeritus vid Ekonomisk-historiska institutionen, Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.

E-post: benny.carlson@ekh.lu.se

från Louisiana, och flygarhjälten Charles Lindbergh som samlade isolationistiska massor under parollen "America First".

Kalla kriget öppnade fältet för den populistiske kommunistjägaren Joseph McCarthy medan isolationismen förvaltades av Robert Taft, den tidigare presidentens son. Dwight Eisenhowers ljumma konservatism var inte i högerns smak. Nu framträdde några förkunnare som skulle formulera högerbudskapet i många år framöver: Irving Kristol, Russel Kirk och William Buckley Jr. Den sistnämnde startade den inflytelserika tidskriften *National Review*, strök sydstatsrasismen medhårs och libertarianismen mothårs. "Trafikledaren" Frank Meyer såg till att traditionalister, libertarianer och antikommunister kunde landa på samma bana. Robert Welch Jr grundade John Birch Society och angrep likt en sentida koryfé NATO och spred konspirationsteorier. Han anklagade Eisenhower för att vara kommunist. Kristol replikerade att Eisenhower inte var kommunist utan golfare. Inför presidentvalet 1964 formerade sig högern bakom senatoren från Arizona Barry Goldwater och trumpetade ut att "In your heart, you know he's right". Demokraterna blev inte svaret skyldiga: "You can feel in your guts that the guy is nuts."

Ronald Reagan gjorde succé som talare under valrörelsen 1964 och introducerade humor i politiken. Ett av Reagans huvudbudskap var att staten inte har till uppgift att göra människor lyckliga utan att ge dem möjlighet att själva skapa sin lycka. Alltså det klassiskt liberala budskapet: Envar sin lyckas smed. Men hans tid var ännu inte kommen. Samtidigt skapade en populist och rasist, guvernören i Alabama George Wallace, stort rabalder. Sociologen Daniel Bell hade (liksom Herbert Tingsten i Sverige) lanserat idén om ideologiernas död men 1960-talet såg tvärtom en livaktig polarisering mellan vänster och höger. De konservativa samlade sig kring ett valbart namn: Richard Nixon. Han försökte bredda sin väljarbas och gick inte särskilt hårt åt välfärdsstaten men betonade under inflytande av en demokrat som tidigare varit rådgivare åt John F. Kennedy och Lyndon Johnson, historikern, statsvetaren och sedermera senatoren Daniel Patrick Moynihan, bidragsberoendets negativa effekter på personligt ansvar och familjestruktur. Nixons flört med Kina oroade högern.

1970-talet innebar livlig fraktionsbildning. Kristol framträdde som ledare för de neokonservativa som ofta hade urban bakgrund, var måttligt negativa till den federala staten och positiva till invandring. Detta till skillnad från traditionalisterna (Buckley med flera) som idylliserade lantlivet, predikade om delstaternas rättigheter och var negativa till invandring. "Neocons", med säte på American Enterprise Institute, av vilka en del var exkommunister, bidrog också till en förskjutning från balanserad budget till ekonomisk tillväxt och full sysselsättning och från urskillningslös antikommunism till försvar av demokrati. De rekryterade teologen Michael Novak, pastorn Richard John Neuhaus och sociologen Peter Berger. De båda sistnämnda framhöll civilsamhällets betydelse för individens förmåga att utveckla egenmakt (empowerment). Andra framträdande

neokonservativa var (i åldersordning) Nathan Glazer, Jeane Kirkpatrick, Norman Podhoretz och Paul Wolfowitz. Den populistiska ådran svällde i form av den "Nya Högern" med företrädare som Richard Viguerie, Kevin Phillips och Paul Weyrich, med Heritage Foundation som bas och med siktet inställt på abortlagar, homosexuella, skolbussning, skatter och media. Dessa socialkonservativa bildade "den moraliska majoriteten", företrädd av predikanten Jerry Falwell, med fokus på familjen och kamp mot abort, porr och droger. Ytterligare en riktning, utbudsekonomi, lanserades av Jude Wanniski utifrån idéer formulerade av nationalekonomerna Robert Mundell och Arthur Laffer och omsattes i politik av representanthusetledamoten Jack Kemp och president Ronald Reagan.

När Reagan inledde sin presidentvalskampanj hade han lyckats samla de olika fraktionerna i en bred koalition under ett positivt budskap som stod i kontrast till Jimmy Carters något håglösa politik. Till skillnad från den populism som vanligtvis är pessimistisk, exkluderande och bakåtblickande torgförde Reagan en variant som var optimistisk, inkluderande och framtidsinriktad. I Vita husets ovala kontor hängde Coolidges porträtt på väggen. Under Reaganeran ifrågasatte nationalekonomen Thomas Sowell nyttan av federala insatser för svarta, statsvetaren Charles Murray gick till frontalattack på bidragssystemet och kolumnisten Charles Krauthammer satte Reagan-doktrinen som etikett på stöd till antikommunistiska regimer. Med tiden vidgades klyftan mellan den gamla högern – som nu gick under beteckningen paleokonservatism – och de neokonservativa.

Antikommunismen var länge det kitt som hjälpligt höll ihop de olika fraktionerna. "Every variety of American conservative had reason to oppose communism and work with others to arrest its advance." (s. 407) Med Sovjetimperiets fall försvann kittet. Vissa, som Krauthammer, såg nu USA som en mer eller mindre ohotad världsmakt. Andra, som Patrick Buchanan, förespråkade isolationism – America First – i Lindberghs och Tafts anda och blev ledare för de paleokonservativa som betonade kultur-, identitets- och trosfrågor. Populismens mest upphetsade röst i etern tillhörde Rush Limbaugh.

Bill Clinton tog som president luften ur en del av högersns hjärtefrågor. Inte minst handlade det om den stora "welfare reform" 1996 som flyttade miljoner människor från bidrag till arbete. Men – otack är världens lön. "On economics, crime and welfare, the Clinton presidency offered plenty for the conservatives to like. They never forgave him for it." (s. 319) Lewinsky-affären fick därmed enorma proportioner och inte minst kvinnor på högerkanten vältrade sig i Clintonhat, så som Monica Crowley, Laura Ingraham, Kellyanne Conway och Ann Coulter.

George W. Bush lanserade, under inflytande av empowerment-rörelsen, en agenda för "compassionate conservatism" som inte väjde för statlig intervention. "It was an attempt to take back the moral high ground from the Democrats", konstaterar Continetti (s. 331). Efter 11/9 2001 drunknade emellertid den konservativa medkänslan i krigsmullret från Afghanistan och Irak. Kriget mot

terrorismen blev aldrig samma enande kraft för högern som antikommunismen hade varit.

När Barack Obama blev vald till president gick högern ånyo i taket. "All of the cooky things some inhabitants of the Right had said about Clinton were said about Obama too", suckar Continetti (s. 352). Konspirationsteorierna handlade om att Obama var kenyan, muslim och kommunist. Tea Party-rörelsen revolterade mot allt vad etablissemang heter. Andrew Breitbart startade en nyhetssajt som hamnade i klorna på Stephen Bannon och blev plattform för den rasistiska alt-right-rörelsen. "By Obama's second term, the populist American Right was less interested in preserving institutions than in tearing them down." (s. 363)

Den destruktiva kraften mobiliserades och kanaliserades av Donald Trump. Nu stod folk, nation och ledare i fokus. Förebilder fanns att hämta hos "stora män" i den gamla världen. "Putin held the same allure for the national populist Right that Ché Guevara had held for the Cold War Left. No wonder president Trump was a fan of the Russian autocrat." (s. 382) Lindberghs America First-slogan dammades av. Anständiga konservativa, som vurmat för politisk och ekonomisk frihet och stabila institutioner, befann sig i full reträtt. Trumps ekonomiska politik och utrikespolitik kunde föra tankarna till Harding och Coolidge men i övrigt saknar Trump alla likheter med Coolidge (se Carlson 2021). "Trump resembled national populist leaders in Europe, in the Middle East, in South America, and in Russia." (s. 411) Det saknas inte heller förebilder i amerikansk historia: "Trump joined the ranks of American villains from John C. Calhoun to Andrew Johnson, from Joseph McCarthy to George Wallace." (s. 401) Det finns, som en klok man – Martin Wolf (2022, s. 3) – konstaterat, ett tyskt ord för Trumps ledarstil: Führerprinzip.

Vilken väg framåt för den amerikanska högern ser då Continetti? Han tror att de konservativa måste ta hänsyn till en del av Trumps hjärtefrågor: säkra gränser, nationell suveränitet, lyhördhet mot lågutbildade, hård linje mot Kina och motvilja mot humanitära insatser utomlands. Däremot måste personkulten brytas och högern fokusera på de principfrågor som väglett den i ett halvt århundrade: "anti-statism, constitutionalism, patriotism, and antisocialism" (s. 413).

Continettis bok är till en början lättläst eftersom de första årtiondena av hundraårskriget behandlas ganska översiktligt. Ju närmare nutiden hans redogörelse kommer desto mer komplicerad blir härvan av personnamn, tidskrifter, boktitlar och tankesmedjor: Jag har underlåtit att nämna åtskilliga nyckelpersoner och medvetet avstått från att botanisera i de senare kategorierna. Man måste antagligen läsa delar av boken tre, fyra gånger för att få full klarhet i var alla frontlinjer gått och alla stridstuppar stått.

Några av de grundläggande linjerna är i vart fall tydliga. Inrikespolitiskt har det rått ständig spänning mellan elitism och populism, mellan dem som vill inkludera nya väljargrupper och dem som vill satsa på en hård (vit) kärna och mellan marknadsliberalism och socialkonservatism. Utrikespolitiskt har hökar

som vill se USA styra och ställa i världen stått mot isolationister som anser att inget utanför den egna snäva horisonten berör dem. Continettis inledande fråga om den amerikanska högern företräder insiders eller outsiders går knappast att besvara en gång för alla. Svaret varierar över tid. För närvarande har outsiders övertaget.

De republikanska presidenter som gjort störst avtryck det senaste halvsekle är Reagan, Bush Jr och Trump. Reagan stod för optimism, antikommunism, tilltro till fri företagsamhet, frihandel och fri rörlighet. Bush Jr började i mer socialkonservativ anda i hopp om att tilltala kulturellt konservativa minoriteter men drev ur kurs genom "kriget mot terrorismen". Trump har stått för pessimism, protektionism, hinder för fri rörlighet och antitetmesta utom ohämmad bolagsframfart. Reagan uppträdde med humor och självironi, Bush lade sig vinn om värdigt uppträdande, Trump har excellerat i hånfullhet och självförgudning.

Ett försök att lyfta fram några positiva och negativa inslag ur den amerikanska högerns arsenal blir ofrånkomligen en rent subjektiv uppgift. Om jag tar mig friheten att utifrån egna värderingar göra ett försök blir utfallet på ett ungefär det följande. Positiva: Motstånd mot överdriven politisk klåfingrighet och byråkratisk expansion, betoning av civilsamhälle och individuell egenmakt, försvar av demokrati och mänskliga rättigheter i omvärlden. Negativa: Religiöst hyckleri, rasism, vapenfetischism och konspirationsgalenskap.

Själv har jag av födsel och ohejdad vana (t.ex. journalistutbildning) formats att sympatisera med "den lilla människan". Men de självbelåttna, skråniga och aggressiva fysionomier som dominerar den högerpopulistiska scenen i dagens USA ger mig inga som helst associationer till någon "liten" och förbisedd människa. De signalerar snarare en klar och aktuell fara för att många "små" människor riskerar att hamna under en "stor" mans skosula (vår tids diktatorer klampar sällan omkring i stövlar).

Litteraturförteckning

- Carlson, Benny, 2021. "Anmälan av Amity Shlaes och Matthew Denhart (red.): The Autobiography of Calvin Coolidge", *Statsvetenskaplig tidskrift* 123(4), s. 815-821.
- Gelin, Martin, 2012. *Den amerikanska högern: Republikanernas revolution och USA:s framtid*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Gelin, Martin & Åsard, Erik, 2019. *Hotet mot demokratin: Högerpopulismens återkomst i Europa och USA*. Lund: Historiska Media.
- Statsvetenskaplig tidskrift*, 2021. "Hur mår den amerikanska demokratin?", temanummer 123(4).
- Wolf, Martin, 2022. "Crisis of Democratic Capitalism", *Capitalism and Society* 16(1), s. 3-6.
- Åsard, Erik, 2020. *Med lögnen som vapen: Donald Trump och den amerikanska drömmens kris*. Lund: Historiska Media.